SÉRIE “Filozofické vědy”

[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-4\(4\)-86-96](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-4(4)-86-96)

Ірина Орленко

*завідувачка Одеського обласного центру підтримки інклюзивної освіти,
Комунальний заклад вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти
Одеської обласної ради» Одеса, Україна
e-mail: irinaorlenko901@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6322-0217>*

Інна Балащенко

*кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії,
соціології та менеджменту соціокультурної діяльності, Південноукраїнський
національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Одеса, Україна
e-mail: inna_ksu@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-6008-1891>*

СОЦІАЛЬНА ІЗОЛЯЦІЯ ЯК ФАКТОР РИЗИКУ ПОСИЛЕННЯ ДЕЗАДАПТАЦІЇ СІМЕЙ ОСОБЛИВОЇ ДИТИНИ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ

Анотація. У статті здійснено системний аналіз філософського розуміння соціальної ізоляції та її впливу на актуальний стан сімей, які виховують дитину з особливими освітніми потребами під час пандемії COVID-19. У результаті соціально-філософського аналізу соціальної дезадаптації особистості особливої дитини, її сім'ї, виявлено що вимушена соціальна ізоляція впливає на не тільки на внутрішньосімейну атмосферу, а й на психологічний, соціальний та академічний розвиток особливої дитини. Філософське розуміння соціальної ізоляції як соціально детермінованого аспекту взаємодії, розуміння її як екзистенціальної ізоляції, дозволило нам розглядати її в межах систем трикветра соціальної адаптації / дезадаптації.

Це дозволило дійти висновку, що соціальна ізоляція сімей, які виховують

дитину з особливими освітніми потребами впливає на виникнення нових психологічних, комунікативних проблем на рівні особистості (селф-фундейшн-системи трикветра) та фінансових, освітніх проблем на рівні мікро- та макросистеми трикветра соціальної адаптації\дезадаптації. Адже, розуміння впливу соціальної ізоляції на процеси дезадаптації в змінених умовах життя, спричинених пандемією COVID-19, дозволить спрогнозувати зміну особистісних якостей особливої дитини та надати професійну підтримку всій родині, що в подальшому впливатиме на зміну ставлення до неї соціального середовища.

Ключові слова: соціальна ізоляція, дезадаптація, особлива дитина, трикветр соціальної дезадаптації, пандемія.

Irina Orlenko

*Head of the Odessa regional resource center for inclusive education,
Comunal institution of higher education
"Odesa academy of continuous education of Odesa regional council",
Odessa, Ukraine,
e-mail: irinaorlenko901@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-6322-0217>*

Inna Balashenko

*Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
of the Department of philosophy, sociology and management
of social and cultural activities, South Ukrainian national pedagogical university
named after K. D. Ushynsky Odesa, Ukraine,
e-mail: inna_ksu@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-6008-1891>*

**SOCIAL ISOLATION AS A RISK FACTOR OF INCREASING THE
DISADAPTATION OF FAMILIES OF A SPECIAL CHILD DURING
A PANDEMIC**

Abstract. The article provides a systematic analysis of the philosophical understanding of social isolation and its impact on the current state of families raising a child with special educational needs during the COVID-19 pandemic. As a result of

socio-philosophical analysis of social maladaptation of a special child, his family, it was found that forced social isolation affects not only the family atmosphere, but also the psychological, social and academic development of a special child. Philosophical understanding of social isolation as a socially determined aspect of interaction, understanding it as existential isolation, allowed us to consider it within the systems of the triquetra of social adaptation / maladaptation.

This led to the conclusion that the social isolation of families raising a child with special educational needs affects the emergence of new psychological, communication problems at the individual level (self-foundation system triquetra) and financial, educational problems at the micro and macro system triquetra social adaptation \ maladaptation. After all, understanding the impact of social isolation on the processes of maladaptation in the changed living conditions caused by the COVID-19 pandemic will predict changes in the personal qualities of a particular child and provide professional support to the whole family, which will further change the social environment.

Keywords: social isolation, maladaptation, special child, triad of social maladaptation, pandemic.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство змінює траєкторію свого розвитку під впливом пандемії COVID-19, що несподівано розпочалася у світі. Проблеми, пов'язані з пандемією зачепили всі соціальні шари суспільства, однак більш уразливими, на наш погляд, є соціально-дезадаптовані сім'ї, а саме сім'ї особливих дітей. Як ми писали раніше [1, С. 76-83], в проведеному нами дослідженні типів сімей сучасного українського суспільства, категорія сім'ї особливої дитини включає в себе і сім'ю, яка виховує дітей з особливими освітніми потребами, і дітей обдарованих, і усиновлених та дітей, які знаходяться під опікою. Дані сім'ї перебувають в стані соціальної дезадаптації, і певна соціальна ізоляція, пов'язана з прийняттям «іншого», з втратою духовних цінностей, посилює і стан сім'ї як малої соціальної групи і кожного її члена. Сім'ї особливих дітей живуть в ситуації пролонгованого стресу, що негативно позначається на внутрішньосімейній атмосфері. Необхідність додаткової ізоляції, пов'язана з коронавірусною інфекцією – обґрунтована і метою її є порятунок якомога більшої кількості життів. Однак ця соціальна ізоляція посилює психоемоційний стан не тільки родини в цілому, а й дитини, що негативно впливає на її соціалізацію і розвиток її особистості в цілому. Дитина

стає заручником ситуації соціальної ізоляції, що в подальшому посилює її дезадаптацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Осмислюючи стан сімей, які виховують особливого дитини, вчені в першу чергу звертають увагу на сімейні стосунки, на кризовий стан сім'ї в цілому як трикветральної мікросистеми і впливає на функціонування сім'ї як цілісної соціальної системи: деформуються як внутрішньосімейні стосунки, так і взаємодія сім'ї із зовнішнім соціальним середовищем. Таким чином, ця проблема вже постає на рівні сім'ї як соціального інституту, тобто макросистеми трикветра соціальної адаптації / дезадаптації.

Розробками системи психолого-педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами займалися такі українські вчені як О. Бабяк, А. Душка, А. Капская, Т. Костенко, Л. Прохоренко, Г. Соколова та інші. Питання створення рівних можливостей для дітей і молоді для здобуття якісної освіти з урахуванням індивідуальних можливостей вивчали В. Засенко, Н. Софій, А. Шевцов, Н. Ярмола та інші.

Соціальну ізоляцію та самоізоляцію особистості від суспільства та від значущого оточення розглядав зарубіжний філософ А. Хасуєв у соціально-філософському вимірі [2, с. 122-128].

Дослідник Є. Юдіч описує перш за все, загальну картину світу, яка включає в себе і пояснює всі явища і процеси, в тому числі і феномен самотності; тоді метою дослідника стає розкриття самої суті феномена самотності як соціальної ізоляції у філософському контексті [3, с. 97-102].

Американський дослідник Т. Джонсон вважав, що самотність, як прояв соціальної ізоляції стає всеохоплюючим явищем в нашому суспільстві й головною проблемою як особистісного так й суспільного благополуччя. Самотність як проблема, особливо поширена в умовах сучасної соціальної ізоляції, – має глобальний масштаб. Вчені В. Чернобай та В. Гриценко стверджують, що самотність - це багатогранне поняття, яке знаходить відображення в соціальній, культурній, емоційної, ідеологічної та духовній сферах життя людини. Вони виділили відмінності між такими суміжними з самотністю поняттями, як «самотність» і «соціальна ізоляція»[4].

Серед сучасних вітчизняних авторів проблематикою підтримки родин дітей з особливими потребами під час пандемії займалися Л. Прохоренко та Т. Костенко [5]. У своєму дослідженні вони розробляли систему дистанційної психологічної підтримки сімей дітей з особливими освітніми потребами під час пандемії

COVID-19. За даними їхнього дослідження, відсутність систематичної психолого-педагогічної підтримки сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, впливає не тільки на рівень соціальної адаптації, а й на корекцію розвитку та виховання дитини. Як показує дослідження, одні сім'ї в процесі вирішення складних питань розвитку дитини, покладаються тільки на власні сили, перебуваючи в стані соціальної дезадаптації, інші отримують непрофесійні консультації від інших батьків, які можуть бути помилковими.

В науковому світовому суспільстві проблема впливу соціальної ізоляції на дезадаптацію особистості особливої дитини під час коронавірусної інфекції теж набуває актуальності. Broder, Abel, Andrew E. Clarke, Sarah Flash та Nuttawood Poudthavi (2020) провели дослідження засноване на даних і тестах Google Trends. Безробіття, соціальна ізоляція і відсутність волі, які є одними з побічних продуктів ізоляції, – все це добре відомі фактори ризику для психічного здоров'я особистості. Результати дослідження вчених показують, що ізоляція могла серйозно вплинути на психічне здоров'я людей, особливо на психічне здоров'я вразливих груп населення, до яких ми можемо віднести й сім'ї особливих дітей [6].

Нашу увагу привернуло й дослідження вчених Douglas K. Novins, Joel Stoddard, Robert R. Althoff, Alice Charahi, Samuel Cortez (2021), які провели міжнародне опитування професіоналів – практикуючих лікарів і дослідників, що працюють в області розвитку дітей і підлітків і педіатричного психічного здоров'я, щоб виявити побоювання з приводу впливу пандемії: про дітей, підлітків та їх сім'ї, а також про те, що допомагає сім'ям справлятися з цими впливами соціальної ізоляції. За результатами опитування вплив підвищеного стресу батьків становить 5,8% – ця пандемія розтягла резерв життєстійкості, енергії і мотивації кожної людини. Стрес батьків зростає, діти і молодь – все більше і більше піддаються впливу стресового стану батьків, що надалі посилює дезадаптацію дітей і підлітків в сім'ях. Негативний вплив пандемії на дітей – 5,2%. Вчені відзначили погіршення становища дітей та сімей в сільській місцевості. У цю групу входять прийомні діти та підлітки. Багатьом з цих дітей не вистачає повноцінного харчування, базової медичної допомоги або ресурсів для домашнього навчання. Очевидно, що вони знаходяться у стані глибокої соціальної дезадаптації: діти і підлітки з особливими потребами не можуть досягти успіху в навчанні, використовуючи онлайн-навчання; карантин і несприятливі дитячі переживання впливають на розвиток дітей негативно, особливо на соціальний розвиток (ймовірність 4,5%). Таким чином, науковці

вважають, що довгострокові психологічні, соціальні та академічні наслідки віддаленого і обмеженого особистого навчання вплинуть негативно на розвиток дитини. Вплив соціальної ізоляції на відносини з однолітками / соціальний розвиток; відчуття постійної тривоги, викликане пандемією COVID-19 – посилює проблеми психічного здоров'я у тих, хто вже страждає, і створює нові симптоми у тих, хто не страждав на психічне захворювання, а також прямий вплив вірусу SARS-Cov-2 на мозок [7].

Таким чином, ми виходимо на філософсько-логічне розуміння соціальної ізоляції, як фактора дезадаптації сімей, які виховують дитину з особливими освітніми потребами.

Метою статті є філософський аналіз впливу соціальної ізоляції на стан сімей, які виховують особливу дитину під час пандемії COVID-19.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових ідей та підходів до проблеми соціальної ізоляції особистості, особливостей розвитку та функціонування сім'ї, яка виховує дітей з особливими освітніми потребами, дозволяє нам визначити, що стан у якому перебувають переважно сім'ї особливих дітей є дезадаптацією. Таким чином, виходячи з аналізу вищевикладених досліджень, можна відзначити, що дезадаптація, в тій чи іншій мірі, абсолютно завжди свідчить про соціальне неблагополуччя особистості. Філософське розуміння соціальної ізоляції як соціально детермінованого аспекту взаємодії, розвитку та взаємозалежності відносин, розуміння її як екзистенціальної ізоляції через яку немає мостів, дозволяє нам розглядати її в межах систем трикетра соціальної адаптації / дезадаптації [8, с. 107-112].

Кризовий стан практично усіх сфер суспільного життя, спричинений пандемією COVID-19 веде до спотворення функціонування системи соціальних інститутів, які здійснювали соціальну політику по відношенню до людей з інвалідністю. Такі зміни на рівні макросистеми незмінно приведуть до соціальної дезадаптації і сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами та в подальшому, молодих людей з інвалідністю, поставивши їх перед проблемою виживання.

Зміни на рівні макросистеми призводять до негативних наслідків дитячо-батьківських відносин, тобто впливають на дезадаптацію вже мікросистеми, що підтверджує дослідження Lawson, M., Piel, M.H., Simon, M. (2020). Група вчених вивчала вплив когнітивного рефреймінга на зв'язок між втратою роботи і жорстоким поведінням з дітьми з особливими потребами. За даними

проведеного дослідження було виявлено, що втрата роботи в результаті пандемії COVID-19 супроводжується значним ризиком жорстокого поводження з дітьми. Так, батьки, що втратили роботу ($OR = 4,86$, 95% CI [1,19, 19,91], $p = 0,03$), були більш депресивними ($OR = 1,05$, 95% CI [1,02, 1,08], $p < 0,01$) і раніше. З їх боку діти піддавалися психологічному насиллю ($OR = 111,94$, 95% ДІ [28,54, 439,01], $p < 0,001$) та були більш схильні до психологічного жорстокого поводження під час пандемії. Що стосується фізичного насильства, то виявився значний взаємозв'язок між втратою роботи та переосмисленням самовладання ($OR = 0,76$, 95% ДІ [0,59, 0,99], $p = 0,04$). Серед батьків, які втратили роботу, ймовірність фізичного насильства знизилася в міру збільшення рефреймінга самовладання. Отже, втрата роботи під час пандемії COVID-19 є значним фактором ризику жорстокого поводження з дітьми з особливими потребами. Рефреймінг самовладання може бути важливим буфером зіставлення з фізичним насильством і мати значення для запобігання жорстокого поводження в сім'ях особливої дитини [9].

Соціально-філософське осмислення становища сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами в системі сучасних суспільних відносин дозволяє за допомогою системної методології описати характер взаємозв'язку всередині структури систем трикветра соціальної адаптації / дезадаптації.

Макросистема – являє собою систему цілеспрямованих дій соціальних інститутів (державних і громадських), а також громадських організацій щодо вирішення питань соціальної політики та соціальної допомоги для людей з інвалідністю та сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, спрямованої на їх соціальну адаптацію і соціокультурну інтеграцію.

Мікросистема – являє собою систему формування ментальних уявлень, стереотипів, моделей поведінки, ціннісних орієнтирів людини в суспільстві, яка встановлює стратегії соціальних зв'язків і взаємин між дітьми з особливими освітніми потребами (людьми з інвалідністю) та нейротиповими дітьми (нейротиповими дорослими).

Селф-фундейшн-система – являє собою континуум конкретних переживань і прийняття дитиною з особливими освітніми потребами (людиною з інвалідністю) своєї індивідуальності, придбаної за допомогою механізмів ідентифікації людей, що визначають включення його в потік життя людства, позначаючи тим самим її місце в системі соціальних взаємин в контексті сучасного поняття «інвалідності» та незалежного життя людини з інвалідністю.

Філософія незалежного життя спрямована, перш за все, на усунення бар'єрів, що перешкоджають розвитку дитини з особливими освітніми потребами та його повноцінного життя в подальшому. Втрата соціальним середовищем стабільності, поява вимушеної соціальної ізоляції призводить до фрустрації основних потреб індивіда.

Важливо відмітити, що в ситуації соціальної ізоляції виникає більше проблем, пов'язаних з емоційно-особистісної сферою дитини з особливими потребами, тобто на рівні селф-фундейшн-системи. Цей стан посилюється в результаті емоційної депривації – недостатнього задоволення потреби в емоційному і особистому контакті. В ситуації соціальної ізоляції у дітей з особливими потребами часто спостерігається порушення механізму потягу у взаєминах з оточуючими, що негативно позначається на їх психічному розвитку [5]. За даними моніторингу українських дослідниць Л. Прохоренко, Т. Костенко, у багатьох дітей з особливими потребами, які перебувають у вимушеній соціальній ізоляції, викликаній пандемією COVID-19, виникають вторинні емоційні розлади реактивного характеру у вигляді безпричинного почуття страху мовленнєвого спілкування, поганого настрою, надмірної вразливості та тривожності. Проблеми виховання в сім'ї, суть яких полягає у відсутності необхідної і достатньої свободи розвитку; в хронічному обмеженні можливостей вибору дитиною своїх переваг і способу життя; в хронічних міжособистісних конфліктах батьків і ін. Все це призводить до помилкових уявлень про світ і порушує баланс відносин до себе, до інших, до світу. Все це ще більше послаблює нервову систему дитини і створює умови для розвитку різних невротичних станів [5]. Немоżliвість особистості ефективно інтегруватися у соціальне середовище, неможливість особистості уникнути соціальну ізоляцію, призводить до перетворення адаптації на дезадаптацію.

Ставлення суспільства до людей з інвалідністю, до дітей з особливими освітніми потребами нерозривно пов'язане з проблемою людської деструктивності та соціальної ізоляції. З філософської точки зору, соціальна ізоляція фіксує внутрішню рефлексивну розбіжність особистості самої з собою, зосередження на неповноцінності своїх відносин з соціумом. Таким чином, викликає одночасно страждання і протест особистості. Обмеження можливості самореалізації негативно позначаються на житті людини з інвалідністю, в той же час широкі можливості соціалізації, соціальної адаптації та соціокультурної інтеграції, що дозволяють реалізувати їй свої можливості в суспільстві, формують позитивне мислення, підвищуючи, таким чином якість життя і самої

особистості й членів її сім'ї. Усвідомлюючи свою соціальну значимість, людина відчуває причетність до спільної справи, приймаючи дану соціальну середу рівно настільки, наскільки вона приймає її саму. Це є підтвердженням значущості загальнолюдських, соціокультурних морально-етичних цінностей в системі «суспільство - дитина з особливими освітніми потребами (людина з інвалідністю)» [10].

Усвідомлення активної причетності до соціального життя суспільства як на рівні мікросистеми і макросистеми, так і на рівні селф-фундейшн-системи, в результаті саморефлексії, є базовою умовою успішності процесів соціальної адаптації дитини з особливими освітніми потребами (людини з інвалідністю) та членів їх сімей. Отримуючи можливість реалізувати свій потенціал на благо суспільства, людина з інвалідністю, так само як і дитина з особливими освітніми потребами, усвідомлює власну значущість, що надає його життя сенс.

Висновки. Особливостями впливу умов соціальної ізоляції на сім'ї дітей з особливими потребами є негативні психічні прояви, що виникають у дітей і батьків в умовах пандемії: позбавлення частини базових особистих потреб, негативні психоемоційні стани, почуття самотності та ін. Таким чином, аналізуючи вищесказане, ми можемо зробити висновок, що соціальна ізоляція сімей, які виховують дитину з особливими освітніми потребами впливає на виникнення нових психологічних, комунікативних проблем на рівні особистості (селф-фундейшн-системи трикветра) та фінансових, освітніх проблем на рівні мікро- та макросистеми трикветра соціальної адаптації\дезадаптації. Філософський аналіз впливу соціальної ізоляції сімей, які виховують дитину з особливими освітніми потребами, дає змогу константувати, що неминучим наслідком соціальної ізоляції є руйнування базової потреби особистості - порушення безпечної картини світу. І це в подальшому, безпосередньо впливає на стан людини, включаючи невротизацію, депресію, втрату віри в себе, втрату перспективи - і в подальшому визначає долю не тільки однієї людини, а й цілої соціальної групи.

Адже, філософське розуміння впливу соціальної ізоляції на процеси дезадаптації в змінених умовах життя, спричинених пандемією COVID-19, включає в себе індивідуальні особливості, обов'язкову професійну підтримку з боку і розкриття внутрішніх ресурсів. Можна відзначити, що основними ознаками успішності процесу соціальної адаптації сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами є: оволодіння новими типами поведінки, сформовані міжособистісні відносини; когнітивна активність в соціальному

середовищі; задоволеність своїм становищем в даному соціальному середовищі, придбання соціального статусу; кількість і якість соціальних контактів, комунікативних практик; зв'язок майбутніх життєвих планів з отриманим соціальним досвідом. В умовах пандемії COVID-19 важливо працювати з сім'єю як з єдиним цілим, це дозволить сформувати гармонічні стосунки у сім'ї, які в подальшому призведуть до поетапної зміни ставлення суспільства до родини особливої дитини.

Література:

1. Орленко І. М. Сучасна типізація соціально-дезадаптованої сім'ї у філософському вимірі. Наукове пізнання: методологія та технологія: наук. журнал. Одеса, 2017. №2 (39). – С. 76–83.
2. Хасуев А. Э. Социальная изоляция и самоизоляция человека: социально-философский анализ. Экономические и гуманитарные исследования регионов. ООО «Научно-исследовательский центр социально-гуманитарных проблем Кавказского региона», 2020 № 2. – С.122-128.
3. Юдич Е.А. Проблема одиночества в контексте философии. Известия Томского политехнического университета. Томск, 2011. Т. 318. № 6. – с. 97-102.
4. Чернобай В., Гриценко В., Одиночество как пандемия в глобальной социальной изоляции. Богословские размышления: Eastern European Journal of Theology 18 (2), 2020. – Р. 47-70. <https://doi.org/10.29357/2521-179X.2020.v18.2.3>
5. Prokhorenko L. I., Kostenko T. M. Psychological support of families of children with special needs in the conditions of the COVID-19 pandemic <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-023-0-16>.
6. Broder, Abel, Andrew E. Clarke, Sarah Flush and Nuttawood Poudthavi. (2020) "Assessing the Impact of Coronavirus Lockdown on Unhappiness, Loneliness and Boredom Using Google Trends." University of Ottawa Mimeo <https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/2004/2004.12129.pdf>
7. Douglas K. Novins, MD Joel Stoddard, MD Robert R. Althoff, MD, Alice Charahi, MD, MSc, FRCPC Samuel Cortez, MD Catherine Regan Cullen, MD Jean A. Frazier (2021). Editor's note and special message: Priorities for child and adolescent mental health research in response to the COVID-19 pandemic. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry. V. 60. – 2021, p. 544-554 <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2021.03.005>
8. Орленко І. М. Трикутник соціальної дезадаптації та його структурна модель у сучасному суспільстві. Гілея. Науковий вісник. Філософські науки. Київ, 2019. Вип. 142 (№3). Ч. 2. – С. 107–112.
9. Lawson, M., Piel, M.H., Simon, M., View Correspondence (jump link) (2020). Child Maltreatment during the COVID-19 Pandemic: Consequences of Parental Job Loss on Psychological and Physical Abuse Towards Children(Article). <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104709>
10. Шевченко А. І. Людина з обмеженими можливостями в сучасному суспільстві (соціально-філософський аналіз): автореф. Дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філософ. наук: спец. 09.00.11 «Соціальна філософія» / А.І. Шевченко. – Краснодар, 2014. – 54 с

References:

1. Orlenko, I. M. (2017). Suchasna tipizacija social'no-dezadaptovanoï sim'ï u filosofskomu vimiri [Modern typification of socially maladapted family in the philosophical dimension]. *Naukove piznannja: metodologija ta tehnologija - Scientific knowledge: methodology and technology*, 2 (39), 76–83 [in Ukrainian].
2. Hasuev, A. Je. (2020). Social'naja izoljacija i samoizoljacija cheloveka: social'no-filosofskij analiz [Social isolation and human self-isolation: a socio-philosophical analysis]. *Jekonomicheskie i gumanitarnye issledovanija regionov - Economic and humanitarian studies of the regions*, 2, 122-128 [in Russian].
3. Judich, E.A. (2011). Problema odinochestva v kontekste filosofii [The problem of loneliness in the context of philosophy]. *Izvestija Tomskogo politehnicheskogo universiteta- Proceedings of Tomsk Polytechnic University*, 6, 97-102 [in Russian].
4. Chernobaj, V., Gricenko, V., (2020). Odinochestvo kak pandemija v global'noj social'noj izoljaciji. Bogoslovskie razmyshlenija [Loneliness as a pandemic in global social isolation. Theological Reflections]. *Eastern European Journal of Theology*, 18 (2), 47-70[in Russian].
5. Prokhorenko L. I., Kostenko T. M. Psychological support of families of children with special needs in the conditions of the COVID-19 pandemic <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-023-0-16>.
6. Broder, Abel, Andrew E. Clarke, Sarah Flush and Nuttawood Poudthavi. (2020) "Assessing the Impact of Coronavirus Lockdown on Unhappiness, Loneliness and Boredom Using Google Trends." University of Ottawa Mimeo [https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/2004/2004.12129 . pdf](https://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/2004/2004.12129.pdf)
7. Douglas K. Novins, MD 1Joel Stoddard, MD Robert R. Althoff, MD, Alice Charahi, MD, MSc, FRCPC Samuel Cortez, MD Catherine Regan Cullen, MD Jean A. Frazier (2021). Editor's note and special message: Priorities for child and adolescent mental health research in response to the COVID-19 pandemic. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*. V. 60. – 2021, p. 544-554 <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2021.03.005>
8. Orlenko, I. M. (2019) Trikvetr social'noï dezadaptacii ta jogo strukturna model' u suchasnomu suspil'stvi [Trivetr of social maladaptation and its structural model in modern society]. *Naukovij visnik. Filosofov'ki nauki - Scientific Bulletin. Philosophical sciences*, 142 (№3), 107–112 [in Ukrainian].
9. Lawson, M., Piel, M.H., Simon, M., View Correspondence (jump link) (2020). Child Maltreatment during the COVID-19 Pandemic: Consequences of Parental Job Loss on Psychological and Physical Abuse Towards Children(Article). <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104709>
10. Shevchenko, A. I. (2014). Ljudina z obmezhenimi mozhlivostjami v suchasnomu suspil'stvi (social'no-filosofskij analiz) [Man with disabilities in modern society (socio-philosophical analysis)]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Krasnodar: Krasnodar [in Ukrainian].